

21. Зап. 01.08.1995 р. Ярема О. П. від Яреми П. І., 1939 р.н., освіта 8 кл., коваль, у с.Кузьмінчик Чемеровецького р-ну Хмельницької обл. // Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / упоряд.: Т. І. Колотило, Н. Д. Коваленко, В. В. Щегельський. – Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький, 2011. – Вип. 2: Народні пісенні жарти з Поділля. – С. 17.

22. Зап. 16.07.1996 р. Пасло Наталія Іванівна від Зюбрицької Філії, 1947 р.н., у с.Слобідка-Рахнівська Дунаєвського р-ну Хмельницької обл. // Р.Ф. Зш. № 87. – С. 189.

23. Там само. – С. 189.

24. Свидницький, А. П. Роман. Оповідання. Нариси / А. П. Свидницький. – К., 1985. – С. 466.

Summary

Author of the article, while researching the jokes of Podillian region, specifies the texts of songs about taking of tipsy drinks by women, and also pays attention on the existing tradition of intemperance.

Key words: comic songs, woman, tipsy drinks, mentality.

Одержано 20 березня 2013 р.

УДК 271.2(477):2–773(477.43)“1888”

В.С.Прокочук, І.О.Старенький

Відзначення 900-річчя хрещення Русі на Поділлі

У статті відтворено події, пов'язані із відзначенням у Подільській єпархії 900-річчя хрещення Русі, заходи, що відбулися в селах та містах регіону, спрямовані на увічнення історичної події, морально-етичне виховання парафіян, роль глави Подільської єпархії єпископа Доната та підпорядкованій йому духовної консисторії в організації та проведенні святкових заходів.

Ключові слова: Поділля, Подільська єпархія, Київська Русь, хрещення, святкування.

Хрещення князем Володимиром Святославовичем 988 року Київської Русі, без сумніву, стало епохальною подією. З того часу і надалі відзначення річниць хрещення Русі, особливо ювілейних дат, стало не тільки даниною вдячності князю Володимиру за прилучення східних слов'ян до християнства, культурно-містечьких і християнських моральних цінностей, а й школою виховання поколінь у душі вірності Христу, його моральним заповіддям, настановам, за якими живе християнський світ майже два тисячоліття.

Дослідники Поділля обійшли увагою досвід морально-етичного християнського виховання, закладений в заходах з підготовки і відзначення 900-ліття хрещення Русі. Тому автори ставлять мету заповнити цю прогалину, привернути увагу до подій 125-річної давності, наголосивши на особливостях святкування 900-річчя хрещення Русі в Подільській єпархії.

Перед святкуванням ювілею було проведено значну підготовчу роботу. За місяць до урочистостей опубліковано постанову єпархіального керівництва з вказівками як організувати святкування на території Подільської єпархії¹. Священикам було рекомендовано, якщо це можливо, влаштувати після хресного ходу братній трапези для жебраків. Пропонувалося також надавати церковно-парафіяльним школам назву Володимирської, новонароджених називати іменами Володимир та Ольга². За декілька днів до відзначення ювілейної дати було оприлюднено порядок проведення урочистостей в Кам'янці-Подільському. Згідно з ним визначився маршрут хресного ходу, порядок хресної ходи, черговість молитов та співу хору і т. д.³.

Урочистості розпочалися 14 липня (тут і далі датування за старим стилем) о 18 годині проведенням у губернському центрі та його передмістях всеношного богослужіння⁴. Наступного дня для освячення води в річці Смотрич до кафедрального собору, функції якого на той час виконував Казанський собор, мали прибути хресні ходи: 1) від Георгіївської церкви через Польську та Вітряну брами прямувало духовенство з Георгіївської, цвинтарної, жіночого училища, в'язничної, лікарняної та полкових церков; 2) від Покровської та Хрестовоздвиженської церков священики і парафіяни йшли через Новий план, Новопланівський міст, Поштову вулицю та Журавльовку; 3) з села Довжок (передмістя Кам'янця-Подільського) – повз Архієрейський будинок та чоловічу гімназію; 4) з Миколаївської та Іоанно-Предтеченської церков – через Вірменський ринок, вулиці Домініканську та Центральну⁵.

Єпископ Подільський та Брацлавський Донат у приміщенні Казанського кафедрального собору виголосив проповідь, в якій наголосував на значенні прийняття християнства для Русі та роль у цьому князя Володимира Святославовича. Проповідь мала вірнопідданий Російській імперії характер (не варто забувати, що єпископ Донат, у миру – Михайло Ілліч Бабинський-Соколов, був етнічним росіянином – уродженцем Смоленської губернії)⁶.

У соборі та біля нього присутнім роздали більше 5000 брошур, зокрема: “Житие св. равноапостольного князя Владимира” професора Малишевського, “Житие св. равноапостольного князя Владимира” (видання Олександр-Невського братства, м. Володимир), троїцькі листки “Начало христианства на Руси” та “Св. равноапостольный князь Владимир”, “Жизнь св. Владимира” (видання Комітету писемності), а також окремих відбиток з “Подольских епархиальных ведомостей” – “Житие святого равноапостольного князя Владимира в святом крещении Василия, просветителя всея Руси”⁷.

Після цього хресний хід вулицею Троїцька, через Торгову площу (сучасна Троїцька), вулицею Поштовою (сучасна Зарванська) вирушив до річки Смот-

рич, коло Польської брами, де мало відбутися освячення води. До багатотисячної ходи приєдналися також учні парафіяльних шкіл, повітового училища, духовної семінарії⁸. По закінченні обряду освячення, який проходив під сильним грозовим дощем, хресний хід повернувся назад. Святкування завершилися ілюмінацією в місті та феєрверком у міському парку⁹.

Духовенство та паства Подільської єпархії направили на ювілейні торжества до Києва кафедрального протоієрея Мойсея Дороновича та наглядача Кам'янець-Подільського духовного училища Миколу Яворовського. Свої настрої і почуття подоляни виклали у вітальному адресі на ім'я митрополита Київського та Галицького Платона, у якому, зокрема, зазначалося: "Православна церква подільська нерозривно пов'язана з св. градом Києвом як історичною долею, так і долею православ'я. У цей день висловлюємо свою духовну радість щиросердечним привітанням святому граду Києву та всій Київській церкві в особі Вашого Високопреосвященства"¹⁰.

Відзначення 900-річчя хрещення Київської Русі в єпархії тривало і в наступні місяці. 26 вересня урочистості пройшли в Подільській духовній семінарії. Розпочалися вони напередодні всеношним богослужінням єпископа Балтського Дмитрія. О 10 годині до семінарії завітав глава єпархії єпископ Донат, який провів божественну літургію. Окрім єпископів, на святкуванні були присутні ректор семінарії архімандрит Антоній, інспектор Михайло Лотоцький, кафедральний протоієрей Мойсей Доронович, член консисторії Фадей Мартиновський, викладач семінарії Костянтин Тимковський і семінарський духівник Петро Масловський¹¹.

30 вересня провели святкування і в Кам'янець-Подільському чоловічому духовному училищі. На ньому були присутні єпископи Донат та Дмитрій, ректор семінарії архімандрит Антоній, семінарський інспектор Михайло Лотоцький та кафедральний протоієрей Мойсей Доронович¹².

У Кам'янець-Подільському жіночому духовному училищі урочистості пройшли 14 листопада, перед вихованцями з проповіддю виступив єпископ Подільський та Брацлавський Донат¹³. Ця подія викликала піднесення у вихованців училища, вони активно долучилися до проведення свята. Так, учениця V класу К.Радзівська прочитала вірш, в якому були такі рядки:

"И девять столетий прошли чередою,
Но твёрдо хранится обет,
И ярко сияет над Русью родною
Христова учения свет.

Разлившись рекою – могучей и шире
В земле заповедной славян,
Горит он повсюду – от дебрей Сибири
До грозной вершины Балкан"¹⁴.

Масштабно відзначено ювілей у містечку Сатанів Проскурівського повіту (сучасне смт Сатанів Городецького району Хмельницької області). Участь у ньому взяв єпископ Балтський Дмитрій. 14 липня урочистості розпочалися

всеношним богослужінням за участі єпископа в Покровській церкві передмістя Сатанова. Служіння супроводжувалось співом місцевого хору та хору із с.Радківці¹⁵.

Наступного дня, о 10 годині у Воскресенській церкві під керівництвом єпископа Дмитрія відбулося урочисте богослужіння, участь у якому взяли кам'янецький кафедральний ключар С.Киржацький, місцевий благочинний Г.Яворовський, священник с.Сатанівка І.Розумовський, настоятель Восресенської церкви О.Монастирський, священники с.Соломна О.Монастирський, с.Гречана – І.Минович. Об 11 годині до Воскресенської церкви почали прибувати хресні ходи від Покровської, Георгіївської та Благовіщенської церков Сатанова, Надзбруцького Свято-Троїцького монастиря, сс. Іванківці, Мартинківці, Сатанівка та Турчинці. У церкві була присутня і місцева інтелігенція: повітовий справник, становий пристав, судовий слідчий, офіцери прикордонної сторожі, а також губернатор Харківської губернії О.І.Петров, який прибув зі свого маєтку в с. Зайчики, розташованого північніше Сатанова¹⁶.

Об'єднаний хресний хід від Вознесенської церкви вирушив до річки Збруч. Тогочасні джерела свідчать, що розтягнувся він на 4 версти, а участь у ньому взяло близько 15000 осіб, зокрема, 30 священнослужителів. Примітно, що в хресному ході була використана історична святиня Сатанова – ікона Спасителя, яку 1676 року порубали турки, що володіли на той час Поділлям. Цікаво, що хода мала виразні українські ознаки, сучасники згадували: “Незліченні хоругви в ряд, процесуальні ікони, прикрашені квітами – чорнобривцями, купчаками – улюбленими народними квітами...”¹⁷.

Після освячення води, на якому була присутня велика кількість людей і з-за Збруча, – громадами Австро-Угорщини, хресна хода повернула до Воскресенської церкви. Святкування закінчилося о 15.00¹⁸.

Урочистості проводили не лише в губернському чи іншим значних містах Подільської єпархії, а практично в кожному селі. Оскільки заходи припали на середину липня, а це як відомо найгарячіша пора, коли селяни дорожать кожною годиною, то єпископ Подільський та Брацлавський Донат розіслав по єпархії розпорядження, аби з другої половини дня 14 липня будь-які польові роботи були призупинені¹⁹. Окрім того, 14 та 15 липня, “з метою попередження будь-якої спокуси нестійких у моральному відношенні членів парафій”, у селах та містечках губернії були закриті шинки та розважальні заклади²⁰.

Особливістю проведення урочистостей в Подільській єпархії було те, що після закінчення богослужінь на території церковних подвір'їв або, де це можливо, у громадських спорудах влаштувалися “братні трапези”, особливо для дітей і жебраків. Проводилися вони зусиллями селянських і церковних товариств, шляхом збору коштів, продуктів та їжі, що готувалася сестрицями парафії²¹.

За свідченням М.Тимковського найбільш урочисто святкування проходило у сс. Перейми, Чернече, Саражинка, Тимків, Шершенці, Обжила, Цибулівка, Гармацьке, Жури, Мадзурівка, Кримка, Ольховата, Юзефівка, Краснопол, Вербова, Троянки, Пушкова, Липовеньке, Людвинка, м.Богопіль Балтського

повіту²², мм. Тульчин, Немирів, Шпиків, Вороновиця, сс. Кінашів, Копіївка, Орлівка, Остапківці, Ковалівка, Звониха, Сильниція, Левківці Брацлавського повіту, мм. Калинівка, Мізяків, Юзвин, сс. Селище, Могилівка, Писарівка, Мізяківські Хутори, Майдан Супрунівський, Лаврівка, Стрижавка, Сосонки, П'ятничани, Якушинці, Гулівці, Черепашинці, Хомугинці, Павлівка, Кордилівка Вінницького повіту, сс. Петрашівка і Губник Гайсинського повіту, м.Балин, сс. Зеленче, Демшин, Яруга, Сокіл, Бабшин, Кудринці, Мілівці, Устя, Гринчук, Острівчани, Княгинин Кам'янецького повіту, сс. Залетичівка, Вовковинці, Згарок, Кальна Деражня Летичівського повіту²³, сс. Почапінці, Дубова, Сахни, Лозни, Дяківці, Чернилівці, Гришки, Мальчівці, Комарівці, Чернятин, Слобідка Межирівська, мм. Межирів і Стара Синява Літинського повіту, мм. Могилів, Шаргород, Копайгород, Бар, Ялтушків, сс. Попівці, Лядава, Липчани, Погоріла, Хоменки, Матвійків, Волоські Чемериси, Польові Бирлинці Могилівського повіту, сс. Старо-Луг, Жабокрич Ольгопільського повіту, сс. Олешин, Іванківці Олешинські, Водички, Печиська, Лісові Гринівці, Катеринівка, Брунівка Проскурівського повіту, м.Сокілець та с.Бучая Ушицького повіту, м.Ямпіль²⁴.

Загалом у сільських населених пунктах святкування відбувалося досить однотипно та мало загальноєпархіальні тенденції: хресні ходи до річок та ставків, урочисті богослужіння, придбання хоругв та ікон, придбання та поширення брошур про хрещення Русі та князя Володимира Святославовича, медальйонів, влаштування кіотів з іконою св. Володимира, заснування Свято-Володимирівських братств тощо. Проте були й винятки. Так, у с.Перейми Балтського повіту на зібрані селянами кошти було встановлено чавунний пам'ятник, який з одного боку мав напис «Слава Тобі, що показав нам світло. 988–1888», а з іншого – «Зведений в пам'ять дев'ятисотліття хрещення Русі старанням священника В.Сулими, старшини К.Каленикова і боголюбивих перейминських парафіян. 15 липня 1888»²⁵. У с.Шершенці того ж повіту був зведений кам'яний п'єдестал з хрестом та написом «У пам'ять 900-ліття хрещення Русі. 15 липня 1888 року»²⁶. У селах Перейми та Тимків Балтського повіту церковно-парафіяльним школам надали назву Володимирівські²⁷.

Того ж року на шпальтах газет постійно друкувалися статті, присвячені хрещенню Київської Русі, постатям княгині Ольги та князя Володимира, зокрема «Житие святого равноапостольного князя Владимира в святом крещении Василия, просветителя всея России»²⁸, «На память великого 15 июля 1888 г. девятистолетия крещения Руси»²⁹, «В память девятистолетия крещения России»³⁰, «Святая равноапостольная княгиня Ольга»³¹, «Какое влияние оказала православная вера на духовную науку в России?»³², «Крещение России и значение этого события для истории нашего Отечества»³³, «О значении православия в исторической жизни русского народа. Речь, произнесенная на годичном акте в Каменецкой гимназии 2 октября 1888 года»³⁴, «Святой равноапостольный великий князь Владимир в произведениях русской словесности»³⁵, «Заслуги русской женщины в деле первоначального распространения и утверждения веры Христовой на Руси»³⁶ та ін.

Отже, святкування 900-ліття хрещення Русі в Подільській єпархії охопило всі благочинії, усі верстви православного населення. Рекомендовані єпархіальним керівництвом правила, за якими мали відбуватися урочистості, призвело до їх деякої однотипності. Головними центрами проведення ювілейних богослужінь стали губернський Кам'янець-Подільський, де керівництво на себе взяв єпископ Подільський та Брацлавський Донат, та містечко Сатанів, урочистості в якому проводилися за участі єпископа Балтського Димитрія. Проведені заходи залишили слід в душах цілого покоління подолян, низку пам'ятників, ікон й засвідчили тяглість християнських традицій, їх підтримку тодішнім поколінням вірян.

Примітки:

1. А. Г. Празднование 900-летия крещения Руси в г.Каменце-Подольске 15 июля 1888 года / А. Г. // Подольские епархиальные ведомости (далі – ПЕВ). – 1888. – 23 июля (№ 30). – С. 746.

2. Там само. – С. 747.

3. Там само. – С. 747-750.

4. Там само. – С. 747.

5. Там само. – С. 748.

6. Слово в день 900-летия крещения русского народа св. благоверным равноапостольным князем Владимиром, сказанное в кафедральном соборе Преосвященнейшим Донатом, епископом Подольским и Брацлавским, о великом значении принятия христианской веры при князе Владимире // ПЕВ. – 1888. – 23 июля (№ 30). – С. 727-743.

7. А. Г. Празднование 900-летия крещения Руси в г.Каменце-Подольске 15 июля 1888 г. ... – С. 743.

8. Там само. – С. 754.

9. Там само. – С. 756.

10. Его Преосвященству, Высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому, члену Святейшего Синода в день празднования девятистолетия крещения русского народа приветствие от Подольской епархии // ПЕВ. – 1888. – 16 июля (№ 29). – С. 711-713.

11. Празднование Подольской духовной семинарией храмового праздника и 900-летия крещения Руси // Там само. – 1 окт. (№ 40). – С. 962-968.

12. Креминский, П. Празднование Каменецким духовным училищем 900-летия крещения Руси / П. Креминский // Там само. – 22 окт. (№ 43). – С. 1042-1044.

13. Лебедев, И. Празднование 900-летия крещения России в Подольском женском училище духовного ведомства / И. Лебедев // Там само. – 3 дек. (№ 49). – С. 2138-2151; Речь, сказанная Преосвященнейшим Донатом, епископом Подольским и Брацлавским, воспитанницам женского Каменецкого духовного училища 14 ноября, по случаю 900-летия крещения русского народа, в день рождения государыни императрицы и воспоминания чудесного избавления её величества с государем императором и всеми августейшими детьми от угрожавшей опасности // Там само. – С. 2135-2137.

14. Лебедев, И. Значена праця / И. Лебедев. – С. 2149.

15. Сецинский, Е. И. Празднование девятистолетия крещения Руси в м.Сатанове

- Проскуровского уезда 15 июля 1888 года / Е. С. // Там само. – 20 авг. (№ 34). – С. 800.
16. Там само. – С. 801-802.
17. Там само. – С. 802-804.
18. Там само. – С. 805-806.
19. Тиминский, В. Празднование 900-летия крещения русского народа в приходах Подольской епархии / Владимир Тиминский // Там само. – 10 дек. (№ 50). – С. 2169.
20. Там само. – С. 2173.
21. Там само. – С. 2172.
22. Там само. – С. 2174-2183.
23. Тиминский, В. Зазначена праця // Там само. – 17 дек. (№ 51). – С. 2192-2210.
24. Там само. – 31 дек. (№ 52). – С. 2229-2248.
25. Там само. – 10 дек. (№ 50). – С. 2175.
26. Там само. – С. 2180.
27. Там само. – С. 2178-2179.
28. Житие святого равноапостольного князя Владимира в святом крещении Василия, просветителя всея России // Там само. – 18 июня (№ 25). – С. 609-622.
29. На память великого 15 июня 1888 г. – девятисотлетия крещения Руси // Там само. – 9 июля (№ 28). – С. 691-693.
30. В память девятисотлетия крещения России // Там само. – 10 сент. (№ 37). – С. 837-840.
31. Святая равноапостольная княгиня Ольга // Там само. – 17 сент. (№ 38). – С. 861-865.
32. Какое влияние оказала православная вера на духовную науку в России? // Там само. – 1 окт. (№ 40). – С. 940-962; 8 окт. (№ 41). – С. 972-981.
33. Доброловский, К. Крещение России и значение этого события для истории нашего отечества / Константин Доброловский // Там само. – 22 окт. (№ 43). – С. 1028-1042.
34. Любарский, П. О значении православия в исторической жизни русского народа. Речь, произнесённая на годичном акте в Каменецкой гимназии 2 октября 1888 года / Пётр Любарский // Там само. – 29 окт. (№ 44). – С. 1061-1093.
35. Тиминский, В. Святой равноапостольный великий князь Владимир в произведениях русской словесности / Владимир Тиминский // Там само. – 5 нояб. (№ 45). – С. 1197-2018; 12 нояб. (№ 46). – С. 2021-2038.
36. Киржацкий, С. Заслуги русской женщины в деле первоначального распространения и утверждения веры Христовой на Руси / Сергей Киржацкий // Там само. – 26 нояб. (№ 48). – С. 2109-2132.

Summary

The article deals with the history of the celebration of 900th anniversary of the baptism of Rus in Podolsk diocese clergy events with the solemn commemoration of the events, the role of the bishop and Podolsk spiritual consistory in holding events.

Key words: Podillya, Podolsk diocese, Kievan Rus, christening, celebration.

Одержано 14 квітня 2013 р.